

ZÁRT KÖR

TARTALOMBÓL:

**TÁRSULÁS EGY „BIRODALMI”
JOGHOZ**

**MILYEN ÚTRAVALÓT KAPOTT
AZ ANTALL-KORMÁNY
A NÉMETH-KORMÁNYTÓL?**

**A MAGYAR RUHR-VIDÉK
SZOCIOGRÁFIÁJA**

A KISIPAR HELYZETE ÉS KILÁTÁSAI

**BŐS-NAGYMAROSI
VÍZLÉPCSŐRENDSZER**

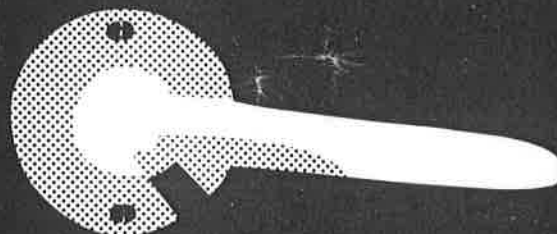
ALKOHOLIZMUS ÉS ÖNGYILKOSSÁG

**INTERJÚ SZÉLES GÁBORRAL,
A MGYOSZ ELNÖKÉVEL**

SZABADSÁG ÉS TULAJDON

MIT KÍVÁN A MAGYAR GYOMOR?

**MELLÉKLET: HATALOM ÉS SZELLEM
ÜTKÖZETE KISKUNHALASON, 1981.**

gazdasági
politikai
társadalmi
háttérinformációk

TOP SECRET A FELSŐ TOPNAK

A bős–nagyvarosi vízlépcsőrendszer legújabbkori története

Annak reményében, hogy Magyarországon a demokratikus átalakulások már eljutottak egy olyan fázisba, ahol kényes, a nemzet ügyeit kardinálisan érintő kérdésekről is lehet legalább Zárt Kör-ben véleményt mondani, próbálom meg elemezni a bős–nagyvarosi vízlépcsőrendszer történetét és történéseit, különös tekintettel annak utolsó három évére. (Teszem ezt abból a helyzetből, hogy az ügyet az elmúlt években közelről — de nem befolyásoló pozícióból — éltem meg, az ügyben érdekelt Keresztes K. Sándor miniszter titkáraként. Alábbi nézeteimet nem befolyásolták a vízlépcső konkrét szakmai kérdései, mivel mérnöki diplomámat vegyészkaron szereztem.)

Két kérdést tartok fontosnak felvetni és megválaszolni:
 — létezik-e Bős–Nagyvaros szindróma?
 — fátum, vagy hiba idézte-e elő azt a tényt, hogy a Duna önhibáján kívül nem ott folyik, ahol évezredek óta makacs szorgalommal, hol építgetve, hol pedig rombolva, de mindig méltóságteljesen tette, ahogy azt tőle megszoktuk?

A tények:

- 1992 október vége óta a Dunát elterelték Dunacsúny-nál és mintegy 30 km-es szakaszon vízhozamának döntő hányada betonozott csatornában folyik.
- A térség, az ökológia és Magyarország szempontjából a legrosszabb változat valósult meg.
- Belátható időn belül nincs reális esély és remény arra, hogy a kedvezőtlen folyamatokat megállítsuk.
- Fentiek alapján megállapítható, hogy hazánk részéről az ügy nemzetközi jogi kezelési koncepciója, a korábbi nyílt optimizmus ellenére, kudarcot vallott.

Hogyan jutottunk ebbe a helyzetbe?

A vízlépcső története kötetekre rúg. Közismert, hogy ez a folyószakasz éppen rakoncátlan természete miatt, már többször került fenyegetettségi állapotba, megzabolázását számos — főként műszaki gondolkodású — személy tekintette kihívásnak. Ezt a kedvet századunk ötvenes éveitől már politikai akarat is támogatta, mind hazánkban, mind pedig Csehszlovákiában. Az álmokból tervek, a tervekhez ideológiák és indokok készültek, és mindezek alapján 1977-ben létrejött a két ország közötti szerződés. Ezt követően változó intenzitással megindult a kivitelezés.

A 40 éves történet során számtalan olyan döntési pont volt, amikor az események alakulhattak volna másképp (főleg kedvezőbben), azonban ezek közül ki kell emelni

négyet, amelyek a jelenlegi helyzet kialakulására döntő jelentőséggel bírtak.

1. Maga az államközi szerződés megkötése 1977-ben.

2. Az 1988. október 6–7-én tartott Országgyűlés. Ekkor már az egész projekt ezer sebből vérzett, azonban „a döglődő ló nagyot rúg” alapon „vízlépcsőt és demokráciát” szavaztak a „honatyák”, jóllehet már nem egyhangúan.

3. 1989. május 13-án minisztertanácsi határozat született a nagyvarosi munkálatok felfüggesztéséről, amelyet egy hónappal később országgyűlési határozat [9/1989. (VI. 13.) OGY. hat.] is megerősített.

4. 1991. április 16-án, egy keddi napon, az Országgyűlés (az immár szabadon választott) 26/1991. sz. határozatot hozott, amelyben megjelölte a Magyar Köztársaság kormányának feladatait.

Mivel az Antall-kormány elfelejtette megkérdezni, vagy tudatosan nem kérdezte meg, hogy ki, miért kötötte az 1977-es szerződést; ki, milyen céllal és politikai presszióval erőszakolta át 1988 októberében az építkezések folytatásáról szóló döntést; nem firtatta, hogy előre menekülve 1989. február 6-án az építkezés felgyorsításáról szóló szerződés aláírásáért ki a felelős; de még az a tény is szemérmesen elkerülte figyelmét, hogy Nagyvarosnál akkor vágták ki engedély nélkül a páratlan esztétikai értékű fasort, mikor a minisztertanácsi ülésen már döntöttek a magyar oldalon lévő építkezések leállításáról, így e cikk írója sem veheti a bátorságot a régmúltban vájkáláshoz.

A továbbiakban a történet vizsgálatát 1989 októberétől folytatom, amikor is már kikristályosodtak az új hatalom szervezeti és megszületett az MDF programja. E kérdés-körben a program 28. oldalán (mert hiszen akkor még a környezetvédelmi fejezet a program elején, prioritásként szerepelt) eképp fogalmaz:

„A bős–nagyvarosi vízlépcsőrendszer ügyében a kormány és a parlament döntését a nagyvarosi duzzasztómű végleges elhagyását illetően helyesnek tartjuk. Ugyanakkor változatlanul aggályosnak a bős-i rész további építését, az ennek következtében várható vízminőségi és más környezeti problémák miatt.”

Majd egy évvel később a Nemzeti Megújítási Program (immár a 92. oldalon kezdődik) két és fél oldalon szimpatikus vágyakat fogalmaz meg e témakörben. Csak néhányat ezek közül:

- ... a környezetvédelmi mozgalmakkal együttműködve, kezdeményezéseiket felkarolva ... kívánjuk elérni azt, hogy az ökológiai szükséghelyzet elkerüléséből adódó helyreállítási feladatok módját adjanak a

Duna-táj újszerű, ökológiai indíttatású, a sport- és üdülési lehetőségeket is kihasználó fejlesztésére.

- Mindent megteszünk annak érdekében, hogy az ellentmondások semmiképpen ne ölthessék magukra a nemzetek közötti érdekellentét jellegét.
- Mindkét fél számára megnyugtató eredmény úgy érhető el, ha közös kutatást folytatunk a károk, a veszélyek és kockázatok feltárására.

A következő mondat olyan szép, hogy vétek nem írni belőle egy csasztuskát. Íme:

- Célunk, hogy a Duna-táj nemzetközi érdekű, példamutató gyógyítására minél több nemzetközi, erkölcsi és anyagi támogatást szervezzünk. Ez is elősegítheti azt az alapvető célt, hogy végső eredményként a vízlépcső kérdése ne terhelje kétoldali kapcsolatainkat, hanem új erőt szabadítson fel az együttműködésre.

Szembeötlő a stfluskülönbség a két fogalmazás között. Nyilvánvaló, hogy nem azonos személy(ek) írták és sajnálatos, hogy az utóbbinál a dilettancia és a mozgalmár stílus különös elegye jött létre.

A másfél évvel később kiadott „Félúton” c. a kormányzati munkát összesítő kiadvány lakonikus rövidséggel így fogalmaz: „A Bős—Nagymaros Vízlépcsővel kapcsolatos tevékenységek vontatottan és fenntartásokkal, feszült társadalmi légkörben folynak.” És röviden, mint tény közli azt az országgyűlési határozatot, amely a szerződés felbontását írja elő.

Hogy itt valami súlyosan nagy hiba történt az biztos, a kérdés csupán az, hogy ki hibázott, miben, mikor.

Bármennyire hihetetlen, de az 1988. évi, a vízlépcső továbbépítését erőteltő parlamenti döntés előkészítése a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériumban sem volt vitamentes. Természetesen a vitázó felek nem voltak azonos súlycsoportban, így a vízügy azon szakemberei, akik a gátépítést szorgalmazták, a vitákat egyszerű érveléssel zárták le, amely szerint ez egy vizesmérnöki probléma, megoldásához természetesen ők értenek.

Valóban többen hitték azt, mindenféle politikai sanda szándék nélkül, hogy ez egy diszciplína belügye.

Nem akarták tudomásul venni — amit pedig már az ablakok alatt is kiáltoztak —, hogy az építőmérnöki szempontokon túlmenően nem hagyhatók figyelmen kívül a kérdéskör ökológiai, ökonómiai, hajózási, infrastrukturális, régészeti, belpolitikai, külpolitikai stb. vonatkozásai.

A rendszerváltáskor (??), pontosabban az 1990. évi választásokat követően ez a téma volt az, ahol valóban hatpárti egyetértés alakult ki abban a tekintetben, hogy nincs szükségünk a műre, ill. abban, hogy a nagymarosi építkezéseknél nem a felfüggesztés, hanem a leállítást a helyes kifejezés, és ott a további munkálatok már a tájrehabilitációt kell, hogy céllozzák. Sajnos azonban a kérdésben hangadó — döntő ellenzéki — körök éppoly szűk látókörűek (voltak), mint korábban az általuk dühödten támadott vízügyi lobby. Egyszerű, sok esetben nem is kellően alátámasztott érvekkel a kérdéskört ismét nem rendszerszemlélettel közelítették meg. Nem (voltak) hajlandók figyelembe venni, hogy a kérdés, a két állam közötti vita, a helyzet

mérlegelése és a megoldások kidolgozása során az ökológiai kérdések mellett az nem nélkülözhető az ökonómiai hajózási, területfejlesztési, kül- és belpolitikai stb. szempontok mérlegelését.

Legfeljebb hosszú távon valóban az ökológiai prioritásokat figyelembe vevő megoldások keresését kellett volna célként megjelölni.

Tehát a történet 1990 nyarán folytatódik. Ekkor még reális reményünk volt arra, hogy az ügy, anyagi áldozatok árán ugyan, de happy end-del záruljon.

A kormány 1990. június 15-én határozatot hozott tényfeltáró bizottság létrehozására. Elnökének Keresztes K. Sándor környezetvédelmi minisztert nevezték ki. A bizottság munkájában fontos szerepet kapott a Dunai Vízlépcső kormánybiztosa és annak titkársága. A jövő szempontjából fontos momentum volt még 1990 júniusában, hogy új kormánybiztos került kinevezésre. A választás egy intelligens, jószándékú, ugyanakkor az ügy bonyolultságához habitusában nem megfelelő személyre esett. Ráadásul a titkárságra, külső presszióval, ügybuzgó zöld mozgalmárokat vettek fel, akik nem ismertve és nem elfogadva a legegyszerűbb közigazgatási szabályokat, saját (és sugallt) ötleteiket ezen kitűnő táptalajon nevelgették, majd később azokat a kormányra erőltették.

1990 nyarán tehát adva volt egy szerződés, egy körtöltés Nagymarosnál, egy majdnem kész hajózási és duzzasztómű Dunakilitinél, egy cseh-szlovák készütségi fok a felvízcsatorna és Bős vonatkozásában, és végül, de nem utolsósorban egy medrét mélyítő, mellékágait és a Szigetköz, valamint a Csallóköz ökológiai egyensúlyát cserbenhagyó Duna. És kirajzolódni látszott, mégha csak igen halványan is, egy szlovák—cseh feszültség, amelynek egyik fontos stációja épp a bőszi kérdés hovatartozása volt.

Elszalasztott lehetőségeink során igen fontos pillanathoz érkeztünk 1990. szeptember 6-án. Ekkor járt első ízben hivatalosan Budapesten Jozef Vavrousek, a cseh és szlovák szövetségi kormány környezetvédelmi minisztere (akiben egyébként európeer, jó felkészültségű, rugalmas politikust sikerült megismerni).

J. Vavrousek kollégájával, Keresztes K. Sándorral való tárgyalása során a következő gondolatmenetben vázolta elképzeléseit: Országaink környezetvédelmi problémái hasonlóak, a megoldásokban jó együttműködési lehetőségeink vannak. Ugyanakkor itt van a Dunai Vízlépcső probléma, amely tudjuk, mindkét ország számára komoly gond. Azzal mindnyájan tisztában vagyunk, hogy ha ma kellene döntenünk a beruházásról, akkor egyik ország sem vállalná. Ismert, hogy a jelenlegi készütség alapján Szlovákiában mind a műszaki, mind a politikai körök az eredeti terv szerinti befejezést tartják célszerűnek, míg Magyarországon, főleg a zöldek, az eddig elkészült létesítmények elbontását és az eredeti állapot visszaállítását szorgalmazzák. Úgy vélem, jelenleg egyik megoldás sem fogadható el kétoldalon, így munkatársaimmal megvizsgáltattam a kérdést és még további öt, a két szélső álláspont közötti köztes megoldást sikerült találni.

Ekkor Vavrousek úr átadta az A-tól F-ig terjedő hétpon-
tos variáció vázlatát. Az ügy bonyolultsága, a cseh, szlovák

és magyar kül- és belpolitikai érzékenységek miatt javasolta, hogy a magyar fél tanulmányozza azt, és vizsgálja meg, hogy az álláspontok közelítése során meddig tud elmenni. Kérte azonban az ügy, ha nem is titkos, de mindenképp diszkrét kezelését. Jogosan, hiszen ez volt az első alkalom, hogy a cseh-szlovák fél részéről az eredeti terv szerinti felépítésen kívüli lehetőség is elhangzott. A mozgalmárok indiszkrécioja révén azonban másnap már egész Budapesten terjesztették a Vavrousek variációkat, természetesen azzal az ortodox, a Duna Kör prófétai verdiktjével együtt, miszerint semmiféle kompromisszumot nem ismerünk.

Ez természetesen valamennyi, az ügyben jelentős kérdés és dokumentum esetében hasonlóan működött. Így történhetett meg olyan különleges eset is, hogy a kormány részére készülő, saját hivatalai által készített jelentések tervezetéhez parlamenti képviselők tettek észrevételeket, még mielőtt az végleges formában megfogalmazódott volna. A szerepvárvá csúcsa pedig az volt, hogy mielőtt a jelentés a kormány elé került volna, annak tervezetét az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága már részleteiben vitatta és megtárgyalta.

Ekkor — ne feledjük, '90 végét írjuk — a taxisblokádnak után egyre militánsabb az ellenzék, amely jól látja a kormányzati gyenge pontokat, így a „Vízitorgyánok” hangja könnyedén harsogja túl a józan realitást, és mindenki ellenség, aki az ortodox kottától eltér.

A kormány elé kerülő tájékoztató 1990 decemberében lényegében a Dunai Vízlépcső kormánybiztosának, az általános helyeslés és elismerés vágyával összeállított, sajátos álláspontját tükrözi, ebből az érintett tárcák (KHVM, KTM) véleménye kimarad. A kétoldalú tárgyalások során a magyar fél nem tudott szakmailag felkészült és kellő empáthiákészséggel rendelkező csapatot kiállítani. Az egyik magyar delegációtag beszámolójában a következőket írja az 1990 végén, '91 elején tartott tárgyalásokról: „Mind a két alkalommal azzal a szomorú tapasztalattal tértem haza, hogy a szlovák delegáció szakmai összetételében, felkészültségében és az aktuális helyzettel kapcsolatos tájékozottságában messze felülmúlja a magyar delegációt. A mi delegációnkban nem volt vízépítő mérnök, előzetesen nem történt egyeztetés az álláspontjainkat és magatartásunkat illetően. Delegációnk tagjai a delegáció vezetőjével való megbeszélés nélkül jelentkeztek szólásra és mondták el véleményüket. Én egyik alkalommal sem kértem szót, mert úgy éreztem, hogy elsősorban a magyar delegáció vezetőjével kerülnem volna ellentétbe, függetlenül attól, hogy a szlovák állásponttal vitatkozom... Megjegyzem, mindkét esetben kiváló fordítók működtek közre a tárgyalások lefolytatásában és Sámsondi úr többször is angol nyelven tett fel kérdést vagy megjegyzéseket a szlovák delegáció angolul tudó tagjainak”.

1991 tavaszán újabb, az ügy menetére jelentős döntés született. A magyar tárgyalóküldöttség vezetőjének, dr. Mádl Ferenc tárcanélküli minisztert nevezte ki a kormány. Ekkor már sejthető volt, hogy a magyar megbízott, a szaktárcák egyeztetett és elfogadott véleménye nélkül, elkerüli a megegyezést és inkább „dupla vagy semmit” fog játszani. A nemzetközi jogász, miniszter pillanatnyi kétsé-

get sem hagyott afelől, hogy nem fecsérli idejét a kérdéskör műszaki, gazdasági, ökológiai stb. szempontjainak komolyabb megismerésére, amikor itt egy egyszerű jogi kérdéstről van szó csupán, és jogi szempontból a magyar félnek igaza van. (Erről a meggyőződéséről sem Mádl miniszter úr, sem néhány hasonló gondolkodású, őt befolyásoló magyar szakértő nem volt eltántorítható sem akkor, mikor Eszékét és Kórogyot szétlőtték, sem pedig akkor, amikor 1992 októberében elzárták a Dunát Dunacsúnynál.)

Tehát részünkről az ügy szemléletének redukálását már nem a vizes lobby, hanem a jogász lobby vette kézbe. Fejtegetéseiket hallgatva az az érzés alakult ki az emberben, mintha a legfőbb cél az a tucatnyi nagydoktori értekezés lenne, amit a hosszan húzódó ügy kapcsán majd meg lehet írni és védeni.

De térjünk vissza a történésekhez. A kormánybiztos erőltet kísérleteket tett ugyan arra, hogy Vavrousek alternatív javaslatait megvizsgálta, azonban belülről, valamint a parlament Környezetvédelmi Bizottsága részéről azonnal kemény fenyegetésben részesült, jöllehet a kormánybiztos is ismerte Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter álláspontját. Ennek lényege a következő volt. A magyar fél ne azt próbálja diktálni a szlovákoknak, hogy mit tegyenek, hanem jelölje meg világosan azokat a feltételeket, amelyeket bármilyen megoldásnak ki kell elégítenie és ehhez konzekvensen ragaszkodjon.

A három feltétel pedig a következő:

1. A Duna továbbra is ott folyik, ahol eddig folyt.
2. Biztosítani kell a szigetközi mellékágak folyamatos vízutánpótlását.
3. A Dunakiliti feletti Dunaszakaszon a tározás nem megengedhető.

Itt szükséges egy rövid kitérő.

A Duna németországi, ausztriai szakaszáról jelentős eséssel érkezik a Pannon medencébe, ahol a sík vidéken évmilliók óta lerakja a felső vízgyűjtőről hozott hordalékát. Az így kialakult kistalajvidék részén a folyó az elterelését közvetlen megelőző időben is gyakran változtatta hidrológiai viszonyait, gázlókat hozott létre és partokat mosott el. Ezt pedig a hajósok nagyon nem szerették és az árvédelemnek is sok gondot okozott. De ez csak az egyik és kisebbik gond volt. A másik nagy problémát az okozza, amit a vízépítő mérnököknek úgy oktatnak, hogy ha egy folyó felső szakaszán elkezdnek egy vízlépcsőt építeni, akkor addig kell újabb lépcsőket létesíteni, amíg el nem érik a tengert. A Duna németországi és ausztriai szakaszain megépített vízlépcsők felborították az évmilliók alatt kialakult dinamikus egyensúlyt, megfogják a hordalékot és az utolsó vízlépcső alatt (ez jelen esetben Bécs felett, Greifenstein-nél) a folyó továbbra is görget, de mivel nincs utánpótlás, így a meder elkezd mélyülni. A meder mélyülése automatikusan csökkenti a folyam parthoz viszonyított átlagos vízszintjét és vele együtt környezetének talajvízszintjét. Ez történt a Szigetköz esetében is, ahol a folyó vízszintje az utolsó évtizedben mintegy 1—1,4 m-rel (!!) csökkent. Ráadásul az áramlási viszonyok miatt a mellékágakban a

Érdekes volt
ismert
mellékágak
szintje

Ezt lehet
világ,
hosszú
C. hová
lenne, lehet
szelvény
húzó

medermélyülés nyilván nem azonosan zajlik le, így azokban egy idő múlva már nem folyik „fel” a víz, így kiszáradnak, egyidejűleg megszűnik azok igen fontos ökológiai szerepe. Tehát van egy nagyon fontos szempont, amelyet a legradikálisabb zöldjeink szívesen elhallgatnak, nevezetesen, anélkül, hogy a Bős—Nagymaros vízlépcsőrendszer valóban gigantomán agyréme megszületett volna és a teljes folyószakaszon egy kapavágásra sem került volna sor, a Szigetköz ökológiai egyensúlya viharos gyorsasággal változott.

A problémakör vizsgálatánál külön ki kell térni a hajózási kérdésekre. Közismert, hogy a hajósok rettegett Duna szakasza mindig is Gönyű és Pozsony között volt. Világosan és előre lehetett látni, hogy a hajózással kapcsolatos kérdések és szempontok a Duna—Rajna—Majna csatorna megépítésével felértékelődnek. A gondokat nemcsak a gázlóviszonyok és a hajók merülési paraméterei okozták. A kanyarok görbületi sugarai, a nagy vízsebesség, a keresztirányú áramlások és a szűk meder együttesen jelentettek nehézséget. A probléma egy része kisebb merüléssű hajópark üzembe helyezésével — mint ahogy azt a zöldek javasolják — viszonylag egyszerűen megoldható lenne, de még ez esetben is gond az, hogy a jelenleg meglévő hajópark lecserélésének költségeit ki állja. Az ügynek emelett jelentős gazdasági és politikai háttere is van, mivel a Duna—Rajna—Majna csatorna építése során menetközben kiderült, hogy az sem volt sokkal jobb ötlet, mint a Bős—Nagymaros vízlépcsőrendszer. A különbség főként abban volt, hogy az amögött álló tökéletek egy prosperáló gazdaságban tudták akarataikat kikényszeríteni, így lehetőség nyílt arra, hogy a mű káros környezeti hatásait hatalmas költségekkel minimálisra csökkentsék.

Tehát térjünk vissza Keresztes K. Sándor tárgyalási javaslatára (amely javaslat alapvetően dr. Tóth János biológus koncepciója alapján fogalmazódott meg). A hármas feltételrendszer lehetővé tette volna egy tározás nélküli, szűk mederszakasz duzzasztását, amely biztosítható volna a felvízcsatorna hajózási célú vízellátását. Így a duzzasztást a Dunakiliti már kész művel magyar oldalról szabályozhatuk volna, tehát a vízkormányzás kulcsa a mi kezünkben lenne.

Ezekből az következik, hogy a hajózási szempontokat már nem kellett volna figyelembe venni a szigetközi szakaszon, így az utolsó vízlépcső (Dunakiliti) utáni, a már fent említett effektusok kiküszöbölését viszonylag egyszerű mederszabályozással hosszú távra meg lehetett volna oldani.

Mindez roppant egyszerű és kézenfekvő megoldásnak látszott, ráadásul így szlovák oldalon is sikerült volna a műben érdekelteteket megnyugtatni, hogy az eddigi befektetések nem teljesen haszontalanok. Ez a megoldás egyébként nagy hasonlóságot mutatott a Vavrousek változatok egyikével.

Miért kell most mindezt feltételes múlt időben írni? Talán a magyar sajtóban és a hírközlő szervezetekben jelenteknek volt igazuk, amelyek szerint a cseh és szlovák féllel, azok rugalmatlansága miatt nem lehet tárgyalni? Sajnos nem ez a valóság! Közeledtünk 1991. április 15—16-hoz, amikor is a már említett országgyűlési határozat

megszületett, néhány nappal a Mádl Ferenc által vezetett tárgyalások előtt. A határozat néhány lényeges pontját ki kell emelni:

„Abból a felismerésből kiindulva, hogy a vízlépcső rendszernek, vagy bármely fölétesítménynek üzembe helyezése az érintett területeken mindenütt súlyosan hátrányos ökológiai és gazdasági körülményekkel járna, a Országgyűlés felkéri a kormányt

- folytasson tárgyalásokat az államközi szerződés, közös megegyezéssel való megszüntetéséről,
- ... kezdeményezze a vízlépcsőrendszernek, illetve összes fölétesítményének meg nem építéséből származó következmények rendezése céljából új államközi szerződés megkötését”.

Ennek a határozatnak nem az a legnagyobb problémája, hogy az ellenzék szakértői sugalmazták, hanem az, hogy megszületése pillanatában világosan látható volt, hogy az abban foglaltak csehszlovák részről elfogadhatatlanok és így következményei károsak lesznek a Szigetköz és Csalóköz ökológiai egyensúlyára, a magyar—szlovák viszony és összességében a Magyar Köztársaságra.

Itt szükséges megjegyezni, hogy ekkor érvényben volt egy lényegében azonos fogalmazású kormányhatározat tartalmi különbség a „fölétesítmények meg nem építéséből” mondatrész beszúrásából adódott.

A parlamenti határozat meghozatalának igénye — szinte minden szakmai és igazgatási előkészítés nélkül — Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságában került felnyerte a végleges formáját. Érdekes a bizottság eme nagytársú vitájának jegyzőkönyvébe belepillantanunk és néhány részlettel annak hangulatát, színvonalát érzékeltetnünk.

Jávor Károly (MDF): ...Közben megjelent véleményem és írásos anyagával a Duna Kör vezetősége, Vargha János és Hegyi Miklós képviselőjében és átadott nekem egy szövegjavaslatot... Ezért — ma délelőtt — néhány szakértő bevonásával és a bizottság tagjai közül Gyulai János, Szeleczky Zoltán és én, a Vargha János — a Duna Kör vezetője — által benyújtott szövegből és a bizottság által korábban beadottból próbáltunk létrehozni egy olyan szöveget, ami mindegyiknek a lényegi elemeit tartalmazza. Közvetlen folyamatos telefonkapcsolatban voltunk a jelenleg is meglévő dr. Valki Lászlóval és ott volt Király Miklós is, Mádl miniszter úrnak a titkára.

Pap János (FIDESZ): ...Itt nagyon nehéz a konszenzus és Károly (Jávor) ne is kérjed a konszenzust, nem azért ellenzék, hanem azért, mert felháborító, hogy a kormány 10 hónapig nem volt ideje arra, illetve nem volt tehetsége, hogy a parlament elé hozza ezt az ügyet.

Elnök (Rott Nándor, KDNP): ...Abban, hogy ez elhúzódt, legjobb ismereteim szerint a kormánynak semmi szerepe nincs. A napirendre tűzésről rendszerint a Ház elnöksége dönt... Ott vannak a képviselők valamennyi pártból hiszen a Házbizottság ezekből áll, ezt senki nem támogatja.

Jávor Károly (MDF): Ami miatt én nem javaslok a tárgyalás elhagyását, a következő. Először: ha eldöntjük, hogy tárgyalunk, akkor olyan határozatot kell megfogalmazni, amely olyan kormánymandátum következhet, ami lehetővé teszi a tárgyalásokat. Ha én azzal kezdem a tárgyalást, hogy „n

a partner fogja a kalapját és elmegy. Szerintem nem ez a cél. Az egésznek a szelleme a lényeg.

Pap János (FIDESZ): Az, hogy most a jövő héten a két delegáció elkezdje a tárgyalásokat és szorít bennünket az idő, ez nem jelenti azt, hogy az ellenzéki pártoktól betervezett indítványt teljes mértékben visszavonjuk. ...én azt mondtam, hogy amit Mihály (Ráday) mondott, plusz a teljes elhagyásra irányuló szándékot.

Elnök (Rott Nándor, KDNP): Van köztünk egy kiváló jogi szakértő, nemzetközi hírnevű szakértő, Valki professzor úr, akit nagy tisztelettel és szeretettel üdvözlök és nagyon megköszönöm, hogy rengeteg elfoglaltsága mellett is szakított időt, hogy eljöjjön hozzánk.

Elnök (Rott Nándor, KDNP): Ne haragudj Misi, a kérdést kinek tetted fel?

Ráday Mihály (SZDSZ): Elsősorban a kormány jelenlévő szakértőinek. Jó-e ez az országgyűlési határozat?...

Sámsondi Kiss György: Köszönöm Elnök úr a szót! Erre nagyon nehéz válaszolni, engedjék meg, hogy mégis megpróbáljak. A tárgyaló delegációnknak a hátát rendkívüli módon megtámasztja egy ilyen határozat... Ez véleményem szerint egy nagyon hasznos határozat lesz. Megkönynyíti a kormány delegációjának a munkáját, és határozott utasítást, illetve rossz szót használtam, határozott felhatalmazást ad neki! Kötelességem elmondani, hogy az eddigi tárgyalásokon, amelyek kormánybiztosi szinten folynak és én vezetem, ennek a határozatnak a szellemében folynak a tárgyalások.

Tatár György (Külügyminisztérium): „Vacilláltam, hogy szóljak-e, de engedjék meg, hogy megosszam Önökkel a tapasztalataimat... Ennek a határozatnak — akármennyire is tiszteletben tartom itt a különböző álláspontokat — egy nagyon fontos momentuma van és az az a bizonyos 2. bajusz, amely kimondja, hogy „meg nem építéséből (elhagyásából) származó következmények” rendezése céljából álljunk le. Ha én diplomata lennék Budapesten, akkor én ebből az egész határozatból azt az egy mondatot emelném ki és küldeném haza a kormányomnak, amely alapvetően meghatározza, hogy a magyar félnek mit kell képviselnie. Ez azonban eleve feltételezi, hogy mindazokat a javaslatokat, amelyeket a csehszlovák fél nekünk tenni kíván, tulajdonképpen nem is tudom érdemes-e egyáltalán átadni, hiszen mi csak a meg nem építéséről és az elhagyásáról kívánunk tárgyalni... Ettől a momentumtól az egész tárgyalás légköre természetesen kedvezőtlen lesz.”

A Külügyminisztérium miniszteri biztosának sajnos igaza lett. A tárgyalások légköre kedvezőtlen lett. Sőt azok gyakorlatilag elhaltak. Ezt követően pedig a szlovák oldalon felgyorsultak a „C” változat tervezési, majd kivitelezési munkálatai, amit természetesen Magyarországon felismerni is hazaárulásnak tűnt, mivel egyszerű papírtigrisről volt szó csupán.

Ezt szintén Pap János (FIDESZ) képviselő előre jósolta 1991. április 16-án, immár a plenáris ülésen, amely vitából szintén érdemes kiragadni néhány részletet:

Pap János (FIDESZ): „A jelenlegi tárgyalások nem támasztják alá a megegyezést. Ezért jutottunk oda, hogy a másik oldalon a legvadabb elképzelést is nyíltan hirdetik,

ez az úgynevezett „C” változatnak emlegetett megoldás, amikor a Dunát kívánják önkényesen elterelni szlovák területen. Mint tudjuk, ez a párizsi békeszerződés, a Duna-egyezmény, a határfolyó-egyezmény, illetve az 1977-es államközi szerződéssel is összeütközik. Itt a nagy probléma akkor keletkezett, amikor a tárgyaló delegáció azt a 7 pontot, amit a szlovákok átadtak, tárgyalási alapnak elfogadta. Kapásból vissza kellett volna utasítani, t. i. gazdasági, hajózási, és energetikai szempontból a pótmegoldások egyike sem jobb, mint az eredeti megoldás, és az ökológiai kockázat egyiknél sem kisebb az eredeti megoldásnál.”...

„...Az erőmű már régen nem szakmai, hanem politikai ügy. Van egy tény, ami kiindulásként lényeges: senki sem kötelezheti az országot, hogy befejezze az építkezést, vagy lezárja a Dunát Kilitinél. A műszaki pótmegoldás mint szlovák zsarolás nem egészen világos és nem kivitelezhető. Két variáció lehetséges: A Duna sodrásirányába épített gáttal a főszektorból vizet terelni az üzemvízcsatornába. Ez egy nagy blöff, ugyanis nem vezethető elég víz az erőmű üzemeltetéséhez.

Pozsony alatt egy gáttal elzárni a víz útját szlovák területen, egy kisebb tározó megépítése, amelyből a vizet át lehet vezetni a meghosszabbított üzemvízcsatornába. Elméletileg járható, terepasztalon kivitelezhető, gyakorlatilag azonban nem, főleg ha figyelembe vesszük, hogy 6 milliárd plusz koronát jelent, amely ha elfogyott, érvként szerepelhet, adjatok még pénzt hozzá, ha már benne vagyunk, és elkezdtük ezt a variációt megépíteni. Aki a Napzártát látta, tudhatja, Vargha János levezette, különböző jégtorlódások és árvizek levezetése is problémát jelenthet, hiszen egy zsilip nélkül ez plusz gondot jelent.

Ezen túl gyakorlati akadálya is van — mint már említettem — a szlovákok is tartanak a nemzetközi botránytól, ők sem akarhatják, hogy a párizsi, trianoni békeszerződést, valamint az 1976-os együttműködési egyezményt és magát az államközi szerződést is sértsék, ekkor ugyanis elúszna a kármegosztásra vonatkozó jogigényük. Műszakilag, hidrodinamikailag sem megoldható, ugyanis a megnövelt oldalcsatorna miatt nő az altalajszennyeződés, a gátszakadás, az elcsúszás és a földrengés veszélye.”

Mádl Ferenc: „A Bős—Nagymaros, most már csehszlovák és magyar relációk tekintetében tett megállapításainak egyike, miszerint a kormány komolyan foglalkozott volna bármelyik ún. köztes variánssal, amilyen a „C” és más változatok. Ehhez azt kell mondanom, hogy a kormány soha nem kapott semmilyen változatot a másik féltől. Ezek informálisan terjedtek el, váltak ismertté Magyarországon.”

(Mádl miniszter úrnak pontosan kellett tudnia, miként hozta Vavrousek úr tudomásunkra a 7 változatot és nemzetközi jogásként azt is, hogy nem hivatalosan átadott jellege csak annyit jelent, hogy hazánknak nem volt kötelessége erre hivatalos választ adni, de letagadni illetlenség, nem figyelembe venni pedig ostobaság, amellyel nem szükséges büszkélkedni.)

Ilyen épületes és színvonalas viták alapján úgy döntöttünk (mi!), hogy a szlovákok nem építközhetnek, és nem helyezhetnek üzembe semmit.

Az Országgyűlés plenáris ülése elsöprő többséggel

emelte jogerőre a határozatot. Nyilvánvaló, hogy az utóknak is fel kell mentenie az „átlagos honatyát” a döntés meghozatala miatt, mert hiszen egy döntést vagy pártpolitikai célok, vagy az illetékes szakmai bizottság véleménye kell, hogy determináljon. Mivel a BNV ügyét már hosszú ideje az a politikai nimbusz vette körül, hogy az ez ellen tüntetők kiáltása volt az a kürtszó, amelytől leomlottak Jerikó, azaz Berlin falai, a honatyákat „igen” nyomkodás közben hasonló boldog tudat töltötte el, mint 88-as előd elvtársaikat, akik a még szolidabb technikai körülmények közepette, felállásukkal jelezték megtörhetetlen elszántságukat.

Tehát minden ment, mint a karikacsapás, a mozgalmárok Mádl Ferenc körül kezdtek nyüzögni és onnan indítottak kemény támadást mindazok ellen, akik nem vélték látni valamennyi elbontott föléletményt és „az elbontás során az együttműködésre felszabaduló új erőket.”

Eközben persze a politikai küzdelem nemcsak itthon folyt, hanem szomszédainknál is. A bokszoló Meciarra ugyanis éppen a '91 tavaszi tárgyalások másnapján egy kemény ütést mértek és „rá is számoltak nyolcat”, de mint az lenni szokott, aki a padlóról felkelt, abban új energiák generálódnak. Magyar nézetből Carnogulskyval csöbörből-vödörbe kerültünk, mert amennyivel kultúraltabb volt elődjénél (és egyben utódjánál), annyival jobban értette is a vízlépcső-problémát: Az már mindenki előtt világos volt, hogy a Cseh és Szlovák Köztársaság napjai meg vannak számlálva. Az már csak részletkérdés lehetett, hogy míg a pozsonyi rombolva tüntetők azt hitték, hogy megszabadulnak a cseh elnyomástól, Prágában mosolyogva várták a pillanatot, amikor is a Masaryk koloncot végleg ledobhatják.

Azt, hogy ezen kérdések külpolitikai és Bős—Nagygyáros összefüggéseit Külügyminisztériumunk, valamint a miniszterelnök külpolitikai tanácsadói miért nem elemezték, talán sohasem fogjuk megtudni.

Számos jelzés és követségi jelentés viszont nagyon pontosan előre jelezte a másfél évvel később bekövetkezett eseményeket. 1991 nyarán, amikor Szlovákia egyre határozottabban követelte és gyakorlatban el is érte, hogy a BNV szlovák belügy legyen és a tervezési kivitelezés előkészítési munkák javában folytak, Keresztes K. Sándor és Jozef Vavrousek még egy utolsó kétségbeesett kísérletet kezdeményeztek annak érdekében, hogy a két ország között konszenzus jöjjön létre. Ennek keretében elegendő példa nélküli, ugyanakkor szomszéd államok között rendkívül fontos empátiaerősítő akcióban állapodott meg a két miniszter. Nevezetesen, hogy mindketten kifejtik az ügyvel kapcsolatos álláspontjukat a másik ország parlamentjének érintett szakbizottságai előtt és válaszolnak az esetlegesen felmerülő kérdésekre. A Duna Kör természetesen azonnal tiltakozott Vavrousek meghallgatása ellen és bár azt megakadályozni nem tudta, de annyit sikerült elérniük, hogy az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának tagjai többségükben ellenségesen fogadták a minisztert és sikeresen húzták-halasztották a hivatalos magyar álláspont kiadását e látogatásról, dacára a prágai követségünk sürgetéseinek. Keresztes K. Sándor már el sem ment viszontlátogatni, mert maga a tény is — hangadó köreink szerint — szlovák-

bérenckedés és hazaárulás lett volna. A lihegésben néhány kormánypárti honatya járt elől, egyiküknek majdnem sikerült is a vízlépcső kapcsán Siklós Csaba személyében minisztert buktatnia. Némelyek szereptévesztésükben addig sodródtak, hogy a Dunai Vízlépcső Titkárság munkájában, aprólékos műszaki kérdésekben kibickedtek.

A Miniszterelnöki Hivatal és a vízlépcső ügye pedig kísértetiesen hasonlított ama bizonyos hentes és sas kapcsolataira, amikor is „a sas felszáll, a hentes pedig nem tehet róla”. Hogy ez mennyire így volt, azt igazolja, hogy mikor már a Dunai Vízlépcső Titkárságon belül a személyi ellentétek véglegesen kiéleződtek és a szervezet semmiféle hasznos outputot nem produkált, a szükséges személyi konzekvenciák levonása helyett, magát a titkárságot szüntették meg, mégpedig úgy, hogy annak feladatait két tárca (KTN, KTVM), valamint a még mindig ez ügyért felelős tárca nélküli miniszter között osztották meg.

Ez nem csupán azért volt súlyos hiba, mert a megszüntetés éppen a történet legkritikusabb pillanatában következett be, amikor is ha addig nem lett volna, akkor létre kellett volna hozni. Kritikussá azért vált 1991 decembere, mivel akkor kezdődtek meg Dunacsúny térségében, a szlovák oldalon az ún. „C” változat munkálatai. Ezt többen a vízlépcsőszakértők közül — így Vargha János, Király Miklós, Hajósy Adrienn —, csak egyszerű ijesztegetésnek vélték a szlovák oldal részéről, és azonnal kijelentették, hogy aki ezt elhiszi és főleg ennek hatására valamiféle tárgyalásokra gondol, az súlyosan elárulja a magyar érdekeket. Sajnos kormányzati szinten semmiféle következménye nem lett annak, hogy kormányhivatalnokok nagy nyilvánosság előtt egy szomszéd államra sértő, lekicsinylő megjegyzéseket tettek. (Nincs is pénzük a megépítésre, szokásos szlovák trükkkel állunk szemben stb.)

Ugyanakkor jeles szakemberek már 1991 november végén vészjelzést juttattak el a miniszterelnök felé a valós helyzetről és a reális veszélyekről. (Nem tudni persze pontosan, hogy ezek figyelmen kívül hagyásának felelőssége kit terhel, eljutottak-e ezek az információk a miniszterelnökhöz, vagy csak az előszobájáig.)

1992 februárjában már mindenki előtt világossá vált, hogy nyugati cégek is részt vesznek a „C” változat építésében, de akik magyar oldalról a legnagyobb felelősséggel rendelkeztek, ahelyett, hogy bocsánatot kértek volna a magyar néptől és különösképpen az érintett terület lakosaitól, azonnal készen álltak a magyarázattal. Valóban épül egy „C” változat, vagy ahhoz hasonló, de ez csak azért épülhet, mert a kormány nem bontotta fel idejében a szerződést és egyes tagjai nem fújták kellő hangerővel a Duna Kör kottáját. A támadások elsődleges célpontja Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter lett, akit a Környezetvédelmi Bizottságban lévő legzajosabb frakciótársai és Vargha János egyaránt lemondásra szólítottak fel. Ez részükről teljesen érthető és várható volt, mivel a makacs tények nem őket látszottak igazolni.

A magyar kormányzat továbbra is a struccpolitikát részesítette előnyben és azon túlmenően, hogy az 1992. IV. 4-i 12/1992. OGY. határozat lényegét, az 1977. évi szerződés felmondását 1992. május 7-én hozott határozata alap-

ján végrehajtotta, semmiféle „utolsó kétségbeesett” kísérletet nem tett tárgyalásos rendezésre. Pedig most már célszerű lett volna annak vizsgálata, hogy igaza volt-e Pap János képviselőnek, amikor a már idézett felszólalásában minden variációt egyformán károsnak ítél. A Mádl Ferencet körülrajongók személyes presztízse érthető volt, szintén érthető volt, hogy Siklós Csaba, a vízügyi ágazatért felelős miniszter is hallgatott, részben mert már őt is megperzselték frakciótársai, részben pedig a vízügyi ágazat dolgozói közül igen sokan éppen a BNV ügye miatt sértettnak érezték magukat és némi kárörömmel figyelték filoszok, fogtechnikusok, szeizmológusok hangoskodásait. Nemkülönbén csend honolt a Külügyminisztériumban is, jóllehet sejtették, hogy az ügy egyre inkább kompetenciájuk irányába fog sodródni. (A szerződés felmondásának az ügy szempontjából egyelőre nem sok jelentősége van. Valószínűsíthető azonban, hogy ez a döntés elhamarkodott volt és még súlyos pénzügyi következményei lesznek hazánkra nézve.)

1992 nyári hónapjai Budapesten csendben teltek. Nem így Dunakilitinél, Rajkánál, ahová áthallatszott azon többszáz munkagép dübörgése, amelyek egyidejűleg és három műszakban végezték a műtárgyak építését, majd megkezdték a mederszűkítést. Erre a zajra megmozdult a térség lakossága, a helyi legkülönbébb szervezetek. Ők nem hittek a jogi csúrés-csavarásban, az „ügysem tehetik meg” nyugtatásokban. Egyéni és közösségi beadványokkal, javaslatokkal bombázták az illetékes minisztereket és a miniszterelnököt. Választ csak ritkán kaptak, hiszen javaslaik, követeléseik távol estek a kormányt ekkor már e kérdéskörben teljhatalommal irányító Hajósy Adrienn elképzeléseitől. Prófétáinknak sajnos akkor sem lett igaza, amikor április—május tájékán kinyilatkozták, hogy ezen munkálatokat októberig nem lehet elvégezni mert, ...és itt bonyolult műszaki magyarázatokba kezdtek.

Szeptemberre új szlogent találtak ki ortodox zöldjeink. Elismerték ugyan, hogy számos műtárgy elkészült, de óva intették az illetékes döntéshozókat, hogy bedőljenek annak az átútszó szlovák trükknek, amellyel ti. el kívánják érni, hogy Dunakilitinél helyezzük üzembe a duzzasztót. Ekkor persze már egyértelmű volt, hogy ha akartuk volna, sem egyeztek volna bele a szlovák oldalon egy ilyen megoldásba.

1992 szeptemberében, miközben már a szlovák oldalon szinte minden elkészült a Duna elrekesztéséhez, Nürnbergben ünnepélyes keretek között megnyitották a Duna—Rajna—Majna csatornát. Erre az ünnepélyre vendégként valamennyi Duna menti ország vezetői hivatalosak voltak. Közük dr. Antall József, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke is. És ekkor újabb hiba következett. Antall József, aki nagy stratégia hírében áll, gyatra taktikai hiba áldozata lett. Történt ugyanis, hogy felkészítői erre az ünnepi alkalomra szánták, hogy a miniszterelnök nekirontson Szlovákiának. Úgy hírlik a helyzet kissé kínos volt. Hasonlatos ahhoz, mikor egy lakodalom hangulatos csúcspontján a násznép egyik tagja feláll és a menyasszony nem egészen szeplőtelen múltján élcelődik. Erre mondták régen Rómában:

„Si tacuisses philosophus mansuisses.”

Október folyamán már gyakorlatilag bevégeztetett. Magyarország se nem kapitulált, se nem fontolta meg

annak lehetőségét, hogy erőszakkal akadályozza meg a nyilvánvalóan jogszerűtlen lépés megtételét.

Október 23-án megkezdődött a Duna-meder elzárása, és két hét múlva a folyam új útra kényszerült. Az eljárást megelőző napokban innen úgy tűnt, hogy a szlovák oldali döntéshozók keze is remeg, már csak azért is, mert hirtelen felelős nyugati kormánykörök is aggodalmukat fejezték ki egy esetleges konfliktus miatt. Ekkor egy határozott magyar álláspont, amely bármi áron ezen legkedvezőtlenebb variáció megvalósulásának alternatíváját vetette volna fel, komoly zavart okozott volna szlovák oldalon. Ennek hiányában Július Binder diadalmenetben dobáltatta be a betontömböket, okozva trömbözist mind a Dunában, mind pedig a két ország viszonylatában.

Szinte hihetetlen, hogy hazánkban a jelentős politikai tényezők nem ismerték fel, hogy a Duna fenekére dobott elzárókövek belátható időn belül nem műszaki, hanem nemzeti presztízssokok miatt nem távolíthatók el. És amikor itt jelentős politikai tényezőkről beszélek, akkor nyilván beleértem a parlamenti ellenzékét is. Reménnyel kecsegtető magyar kezdeményezés első lépcsője ugyanis csak a 26/1991. OGY. határozat anullálása lehetett volna. Ehhez pedig néhány hangadó honatyával kellett volna vitatkozni, meg persze elismerni, hogy tévedtünk és megnevezni a tévedésért felelősöket. Erről szó sem lehetett. Akkor inkább: Nekünk Mohács kell. Akkor inkább könnyezzzük tele Európát, meséljük el mindenkinek, hogy mit tettek velünk a szlovákok, és végül is, akkor inkább száradjon ki Szigetköz. Hiszen ez utóbbit már úgyis megjósoltuk.

Igazságunk biztos tudatában egyetlen figyelemre méltó esemény mégiscsak történt 1992 októberében. A Magyar Köztársaság nevében többé nem Mádl Ferenc, hanem a Külügyminisztérium államtitkára, Martonyi János járt el tárgyalni. De, hogy ezt senki ne vegye észre, és különösen szlovák oldalon nehogy megneszeljék, hát semmiféle kommuniké vagy hivatalos bejelentés erről nem szólt. Azt sem tudjuk pontosan, hogy Mádl Ferenc volt-e, aki úgy érezte, hogy a sikerek csúcán célszerű abbahagyni, vagy Antall József egy briliáns politikai lépése volt, amellyel sikerült az ellenfelet teljesen megzavarnia. A változások ellenére a kontinuitás is biztosítva volt, ugyanazok sügtak és szerveztek a háttérből, akik korábban.

Tárgyilagosan el kell ismerni, Martonyi János elődeinél lényegesen sikeresebben tárgyalt, és megkockáztatható az a nehezen bizonyítható állítás is, ha egy évvel korábban került volna az ügy Martonyi Jánoshoz, vagy profi kezébe, úgy valószínű, hogy a Duna ma is az eredeti medrében folyta.

Az innen eltelt időszak eseményeivel már nem kellene foglalkozni, hiszen a történések közismertek. Az ügy tanulságainak levonása előtt azonban néhány fontos momentumra fel kell hívni a figyelmet. Martonyi János és a magyar delegáció immár több mint fél éve egy még mindig érvényben lévő parlamenti határozat betűjével és szellemével ellentétes szempontokról tárgyal, hol Londonban, hol Brüsszelben.

De törtétek azóta egyéb furcsaságok is. Azok a képviselő urak, akiknek döntő érdemeik voltak a kardinális

jelentőségű, és végül valóban katasztrofális hatású országgyűlési határozat meghozatalában, sajtóban, televízióban szemrebbenés nélkül vallják, hogy a problémák megoldhatók, amennyiben a vízmegosztás kérdésében Magyarországnak sikerül elérnie a kétharmad—egyharmadot. Tehát akik azt harsogták, hogy a kérdésben nincs semmiféle műszaki kompromisszum, ma tudálékosan fejtegetik, hogy ökológiai szempontból hány százalék vízre van hazánknak szüksége. Ugyanígy nyilatkozik a FIDESZ szakértője is, gyorsan hozzátéve még — bár senki nem kérdezte —, hogy Keresztes K. Sándornak (korábbi hivatali főnökének) e kérdésben nem volt és nincs igaza.

Miután az érintett térség lakói, polgármesterei, élükön a köztársasági megbízottal, nem csupán segélykiáltásokat hallattak, hanem látván a bajt, cselekedni is kezdtek, konkrét javaslatokat dolgozva ki a kárenyhítés mikéntjére, felelős és felelőtlen helyről egyaránt kioktatásban és dorgálásban részesültek, mondván: „magyar érdek, hogy lássa a világ, miként pusztul el a szigetközi ártéri erdőség, hogyan vergődnek még egy ideig a kiszáradó mellékágak halai.” Ha kell, végsősoron még az is előfordulhat, hogy Dunakiliti felett vagy alatt építünk egy duzzasztóművet (immár hajózócsatorna nélkül, mert arra úgysem lesz szükség), de bebizonyítjuk, hogy a Dunakilitiben meglévő műtárgy használhatatlan volt. (Még a szocializmus idején született egy igen jellemző közmondás, amely szerint „nálunk egy jó röhej megér egy-két milliót”. Úgy tűnik, a mondás ma is igaz, legfeljebb a mondat második felénél az inflációs begyűrűzéseket naprakészen illik figyelembe venni.) Az már nem is furcsaság, hanem egyszerűen döbbenet, hogy az immár ki tudja hányadszor átszerveződött Magyarországi Zöld Párt ifjú vezetője a tévé nyilvánossága előtt fejtette ki, hogy pártjuk támogatja a nagymarosi erőmű megépítését is, miközben láthatóan fogalma sincs az eredeti BNV műszaki koncepciójáról, valamint a jelenlegi helyzetről.

A történetről — amely még természetesen jelenleg is folytatódik — még rendkívül sok fontos és kevésbé fontos részletet lehetne mesélni, ugyanakkor az eddig felvillantottak is elégségesnek tűnnek ahhoz, hogy megpróbáljuk megválaszolni a cikk elején felvetett két kérdést. A dolgok logikája miatt a másodikkal kezdeném, miszerint elkerülhetetlen véget, vagy hiba okozta, hogy az események így alakultak.

Egyértelműen kijelenthető, hogy magyar részről sorozatos és súlyos hibák és rossz helyzetelemzések döntően befolyásolták, hogy az események így alakultak. Bizony, három évvel ezelőtt még legalább hét lehetséges variáció volt, amint azt Vavrousek úr volt szíves tudomásunkra hozni. Elképzelhető, hogy tudományos együttgondolkodással még további reális változatok is definiálhatók lettek volna. Egy dolgon valószínűleg nem lehet vitatkozni. Azok a hipotézisek, melyeknek büvöletében voltak a magyar döntéshozók, nemcsak gyermekien naivak voltak, hanem sértők is a szlovák fél számára, hiszen egész egyszerűen ostobáknak néztük őket.

Melyek ezek az elméletek, hipotézisek, amelyeket a mozgalmárok és fősugalmazók ma önigazolásul hangoztatnak:

— Ha a magyar kormány megalakulása után azonnal

felbontja a szerződést, a cseh és szlovák fél azonnal elfelejti az egész projektet.

— Ha Nagymarosnál 3 éve megkezdjük a körtöltés elbontását, úgy szlovák oldalon ugyanúgy tettek volna a felvízcsatornával.

— Ha Keresztes K. Sándor nem beszél bele ebbe a világos nemzetközi jogi problémába műszaki, ökológiai dolgokat, akkor Carnogulsky, de főleg Meciar szűkölve kapitulált volna.

(Végezetül még hozzáteszem, ha a Zárt Körben nem jelenik meg ez az ostoba cikk, a Hágai Nemzetközi Bíróság bizonyára kötelezné Szlovákiát az eredeti állapot helyreállítására és hatalmas kártérítés megfizetésére).

Van persze más feltevés is, amely szerint, ha Magyarország rugalmasabb politikát folytat, és nemzetközi szakértők objektív véleményét időben figyelembe véve megpróbál nagyobb empátiával közeledni a szlovák állásponthoz, akkor a jelenleginél lényegesen kedvezőbb helyzetet tudott volna teremteni. Ha felismerte volna azt az alapigazságot, mely szerint a szomszédommal szemben még pernyertesnek sem jó lenni, akkor mindenáron törekedett volna még a föderációs köztársasággal a kompromisszumos megoldásra. Egy Dunakilitinél szabályozott és erőmű nélküli rendszerről nem valószínű, hogy ma is lehet olyan ostobaságot hirdetni, miszerint „a pótmegoldások egyike sem jobb, mint az eredeti megoldás és ökológiai kockázat egyiknél sem kisebb az eredeti megoldásnál”.

Na már most, ha okfejtésünkkel idáig eljutottunk, akkor kézenfekvő a következő kérdés, hogy kit (kiket) terhel a felelősség a kialakult helyzetről.

Itt nyilván nem az etikai felelősség kérdését célszerű felvetni, hiszen ez igen széles kört érintene, kezdve a „minél rosszabb, annál jobb” elvet valló és sugalló köröktől, a jószándékú laikusokon át egészen a „vétkesek közt cinkos aki néma” sokaságáig. Közhatalmi és munkaköri jogállásból tekintve a felelősség három részre oszlik, úgy mint

- kormányzati
- parlamenti és
- a tudományos körök felelősségére.

A felelősség mértékének megállapítására e sorok írója természetesen nem veheti a bátorságot, azonban azt sem teheti meg az eddig leírtak alapján, hogy véleményét elhallgatva legalább a szükséges elméleti szűkítéssel ne segítse elő a témában kevésbé járatosak helyes következtetéseit.

Nyilvánvaló, hogy a kibiceket, a hatalmi pozíciók kívülieket semmi felelősség nem terheli. Magyarországnak 1990. május 23-a óta felelős kormánya van, amely természetesen figyelembe kell vegye a társadalom különböző rétegeinek és csoportjainak véleményét, de meghozott döntésének felelősségét azokra nem terhelheti. A kormánynak csak egyetlen mentsége lehet. A munkáját jogszzerűen ellenőrző és esetenként feladatát előíró Országgyűlés ominózus határozata által szabott szűk tárgyalási mozgásterre háritani a felelősséget. Ez elvileg jogos is, de csak bizonyos mértékig. Kényelmes, kormánypárti többségű parlamentben (mert akkor még úgy volt), nem illik olyan határozatot hozni, amely nincs ínyére a kormánynak. Ha

mégis megszületne ilyen, ennek módosítását, visszavonását a kormányfőnek egyszerű, meggyőző érvekkel könnyedén el kell érnie. A kormány azonban kísérletet sem tett arra, hogy azt a határozatot visszavonassa. Akik valamelyest is ismerik a problémakört, azok tudják, hogy mind 1988-ban a Németh-kormány, mind 1990–91-ben az Antall-kormány az előtt a dilemma előtt állt, hogy vagy külpolitikai, vagy belpolitikai konfliktust kell felvállalnia a vízlépcső ügyében. A Németh-kormány 1988-ban súlyosan hibázott, hogy a külpolitikai konfliktust nem vállalta akkor, amikor belül a rendszer recsegett-ropogott. Az Antall-kormány súlyosan hibázott, amikor 1991-ben a belpolitikai konfliktust veszélyesebbnek ítélte a külpolitikainál. Nem vette észre, hogy a vízlépcső témaköre már nem vált ki széles körű társadalmi érdeklődést. Arról valószínű szintén tájékozatlanok voltak, hogy Magyarországon 1991-re a zöldmozgalmak — és ezen túl a társadalom környezeti problémákkal szembeni érzékenysége és felkészültsége — kétségbeejtően erőtlenek és alacsony színvonalúak. (Ez külön vizsgálatot érdemelne, mivel ezek igen veszélyes tendenciák).

De ha még nem is így lenne, akkor is hiba történt, mert az események azt mutatják, hogy a vízlépcső ügyének belpolitikai konfliktusát így nem lehetett elkerülni, csak elodáztatni. Végül is nincs olyan csoport, réteg, amely ma — bármelyik oldalról — helyeselné a kormány ez ügyben eddig kifejtett tevékenységét, s ha mégis elhangzik néhány szlovákokkal szembeni kemény fellépésre buzdító szó, az nem az ártéri erdők, a talajvízszint és a madárfütty érdekében történik. A felelősség másodsorban a parlamenté, de amint már utaltam rá, ezen belül annak Környezetvédelmi Bizottságáé. De hogy még pontosabb legyek, ott is annak kell történnie, amit a kormánypárti képviselők óhajtanak.

Az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának tagjai közül néhányan arra büszkéek, hogy körükben a pártpolitikai szempontok másodlagosak, itt a kormánypárt—ellenzék rendszerint együtt szavaz, mivel a környezetvédelem közös ügy. (Ilyen alapon persze a honvédelem, egészségügy, oktatás stb. mind fontos nemzeti ügyek, mégsem várjuk el, hogy a képviselők ab ovo közös nevezőn legyenek.) Nyilván nem ezek a honatyák tehetnek arról, hogy az 1990. évi választásokon a zöld párt nem tudott parlamenti erővé válni, de még képviselőt sem tudott bejuttatni. Így a bizottságba delegált képviselők közül néhányan különösen nagy felelősséget kívántak felvállalni az ügyekből, és az ott kialakult légkörben némelyek egymást túllícitálva „ki a zöldebb” versengésbe kezdtek. Ebben a bizottságban egy idő múlva mindenkinek illett érteni az erdővédelemhez csakúgy mint a szennyvíz-tisztításhoz. A vízlépcsővel kapcsolatban pedig senki nem árulhatta el, hogy nem tudja hány m³/sec. víz folyik átlagosan a Dunában és hány méteres tengerszint feletti duzzasztás szükséges a 27 dm merülésű hajók felvízcsatornai áthaladásához és így tovább. Nem véletlenül figyelmeztette több ízben a képviselőtársait az egyik kisgazda képviselő, hogy ne vegyék át a végrehajtó hatalom szerepét és felelősségét.

Tehát, ha szűkítjük a felelősséget az 1991 áprilisi or-

szággyűlési határozat tartalmáért, és az egész vízlépcső kérdésben a bizottság—kormány viszonyáért, az döntően a két-három hangadó MDF-es képviselőt terheli. De nyilván az átlagtól eltérő felelősség terheli a bizottság elnökét is.

Kommentár nélkül adom közre a Kossuth Rádió Vasárnapi Újság 1993. január 3-i műsorában azon interjú szó szerinti részét, amely a vízlépcső ügygel függött össze.

Műsorvezető: *B. Király Györgyi*

A kérdések lényege tulajdonképpen az, hogy miért nem tették meg azokat a politikai és diplomáciai lépéseket. Lett volna rá idő, hiszen a „C”-változatot és a Duna elterelését?

Dr. Rou Nándor: (A Környezetvédelmi Bizottság elnöke.)

Ezt a kérdést valóban sokan teszik föl. A kérdés, meg kell mondanom, tulajdonképpen így értelmetlen. Egy másik országban folyó tevékenységet egyszerűen nincs mód arra, hogy meggátoljunk. És ehhez se a magyar parlamentnek, se a Magyar Köztársaságnak erre nincsenek eszközei. Egy másik ország területén folyó építkezést nem lehet megakadályozni. Mindig egy hasonlatot szoktam mondani, hogy jön mögöttem valaki az utcán és tudom, hogy le fog ütni. De addig, mindaddig, amíg nem ütött le, hát nem kiabálhatok még csak rendőrért sem, hogy kérem, most ez az úr le fog ütni, mert hiszen csak föltételeztem róla. Nem látom. Tehát ezeket az akciókat, ezeket az egyoldalú akciókat előzetesen megakadályozni egyszerűen nem lehet.

Műsorvezető: Nem gondolja azt mégis, hogy a parlamenti bizottságot, mármint egész konkrétan a Környezetvédelmi Bizottságot némi felelősség terheli ebben a kérdésben? Olvastam Keresztes K. Sándor nyilatkozatát, amely azt mondja, hogy a Környezetvédelmi Bizottság nem tekintette reális veszélynek a „C” változatot, ráadásul önk szabták meg és határozták be a kormány mozgásterét is. Ön ehhez az állításhoz mit szól?

Dr. Rou Nándor:

Hát ez az állítás így, ebben a formában semmiképpen sem áll helyt. Egy egész sor tévedés rejlik benne. A Bős—Nagymarosra vonatkozó országgyűlési határozatot az Országgyűlés hozta. Tehát, mégpedig óriási többséggel, amelyiknél ez egy alkotmánymódosítás meg lehetett volna, a médiavítá ekkora többséggel, a médiavítá el lehetett volna intézni. Következésképp itt nem a Környezetvédelmi Bizottság, hát az egész magyar Országgyűlésnek ez volt az álláspontja. Tehát ezért a. És másodsor. Ez az álláspont alapvetőleg helyes volt. Nem tudtunk egyebet tenni, se a bizottság, se a magyar Országgyűlés, mint előre tiltakozni egy várható Magyarország érdekei ellen irányuló lépéssel szemben. Ez volt az egyetlen lehetséges változat, amit a magyar Országgyűlés és a bizottság követhetett.”

A harmadik felelős tényező a tudomány és ezen belül annak elvi katedrálisa, a Magyar Tudományos Akadémia.

Közhely, hogy a szocialista országokban a tudomány kisebb-nagyobb mértékben, de mindenütt prostituálódott. Előbb vagy utóbb lefeküdt az élcsapattal, hogy aztán olyan utódokat nemzzen, mint Liszenkó, Elena Ceausescu, hogy az élő magyar unokatestvéreket ne is emlegessem.

Nem kívánom e tekintetben sem a régmúltat megidézni, hogy ki, mikor, hol található páncélszekrényben, mit írt a

vízlépcsővel kapcsolatban. Megint csak az elmúlt három év szemszögéből nézve úgy fest a dolog, hogy néhány műszaki értelmiségi szervezet (MTESZ tagszervezetek, Mérnöki Kamara) különösen amikor már érezhető volt a baj, határozott állásfoglalásban hívta fel az illetékes kormányzati és a Miniszterelnök figyelmét. Ugyanakkor szégyen, hogy a Magyar Tudományos Akadémia lényegében bambán figyelte a történéseket. Ebből kétféle következtetést lehet levonni, vagy szakmailag alkalmatlanok ilyen kardinális kérdés megválaszolására, vagy egyszerűen ellenérdekeltek a visszamaradt tudós elvtársak a kormányzat sikerében. Néhány héttel a Duna elterelése előtt az Akadémia főtitkára azt mondta, hogy ők is fájjalják, hogy a kormány nem kéri ki a véleményüket. Hát ebben rejlik a tudomány felelőssége. Akiket a társadalom közpénzen bíz meg feladatokkal, azoktól elvárható lenne, hogy ha bárhol valami vész látnak, sejtének, azonnal vészjelzéseket adjanak, felkérés és külön megbízás nélkül. (Jóllehet tudunk olyan akadémiakusokról, akik kérdés nélkül is kifejtették véleményüket, és olyanokról is, akik hivatottságuk ellenére sem nyilatkoztak. Mindenesetre tény, hogy az Akadémia a kritikus eseménnyel kapcsolatban, és a parlamenti határozattal kapcsolatban nem foglalt állást.)

Megdöbbenő és hihetetlen, de sajnos igaz, hogy magyarországi tudományosság egyetlen olyan nemzetközi konferenciát, munkaértekezletet, vagy bármi más hasznos összejövetelt nem szervezett az elmúlt három évben a Dunai Vízlépcső problémájával kapcsolatban, ahol természetesen a szlovák szakértők is elmondhatták volna véleményüket. Könnyen belátható miért, hiszen ez a kormányzatba beépült, vagy azon kívülálló mozgalmárok stílusától teljesen idegen módszer, csak homokszem lett volna a jól olajozott gépezetben.

Végére maradt annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy létezik-e Bős—Nagymaros szindróma.

Ha csak felületesen vizsgáljuk a kérdést, hajlamosak volnánk azt mondani, hogy ez azért nem tünetcsoport. A megváltozott körülmények új hatalmi szerkezete miatt a politikai hatalomnak már nem kell konkrét ügyekkel, projektekkel foglalkoznia. 1990-ben az új politikai hatalomra gyakorlatilag két kardinális ügy maradt, a vízlépcső és az EXPO ügye. (Ez utóbbiba most nem bonyolódunk bele, bár annak története is szolgált volna némi tanulsággal). Azonban mégsem vehetjük el a szindróma létezését, éppen az előző kérdés, a felelősség vizsgálata során. Érthetetlen, hogy miért kellett az ügynek ilyen mértékben a nyilvánosságtól elzártan folynia. Ezt a kétoldalú ellenérdekeltség nem indokolhatta. Ha természetesnek tartjuk, hogy Szlovákiában is elmondhassák véleményüket mindazok, akik valamilyen ok miatt ellenzik a projekt egészét, vagy egyes részeit (nemzetiségi hovatartozástól függetlenül), akkor nyilván itthon is higgadtan meg kellett volna adni azoknak a nyilvánossági fórumot, akik korábbi tervezői, támogatói voltak, vagy egy-egy részletben más véleményt képviseltek. Az egész kérdés túlpolitikált volt és az is maradt. (Jellemző, hogy országgyűlési képviselők személyesen tiltakoztak az ellen, hogy a nagymarosi körtöltés elbontásának tervezési, kivitelezési munkálataiban részt vegye-

nek azok, akik a megépítést tervezték, kiviteleztek, holott nem szorul bizonyításra, hogy mint a mű legjobb ismerői, objektív tenderen is hatalmas előnnyel indulhattak volna.) Ami viszont a legjellemzőbb az egész vízlépcső ügy utolsó három évében, az már az említett felelősségi kérdések elhallgatása volt. Mert mi történt? A nemzet szeme láttára, a Magyar Televízió élő, egyenes adása közben elterelték a Dunát. És ezért hazai oldalon senki sem felelős. Azt hiszem, ha az előző oldalakon leírtak némelyikével lehet is vitatkozni, az azért bizonyított, hogy a magyar fél az örökölt „lapból” a régi-új partnerrel szemben nem játszotta meg az optimumot. (Sőt az is lehet, hogy ennél rosszabbat már matematikailag sem lehetett volna kihozni.) Akkor viszont meg kell állapítani, hogy ki(k) a felelős(ök). Ez nem hogy nem történt meg, de az elkendőzés ugyanazokkal az elmúlt évtizedekben megszokott módszerekkel történt.

Vegyük sorra az eseményeket. 1991-ben az ügy kapcsán Sámsondi Kiss György került a támadások keresztútjába. Senki nem állapította meg, hogy felelős, nem került leváltásra, inkább hivatalát szüntették meg szőröstül-bőröstül, mert hiszen nyilvánvaló volt, hogy esetében inkább a kinevező felelősségéről lehetne beszélni.

1992-ben az ösztűz Keresztes K. Sándorra irányult. Na már most, hogy a Duna eltereltetett, egy ilyen kardinális kérdés során a kormányfőnek lépnie kellett volna. Mondjuk azt, hogy Keresztest leváltja, és indoklásban a bősi szerepét jelöli meg. Ez nem történt meg. De nem is történnéhetett, mert az ügy már régen nem Keresztes hatáskörébe tartozott. Fél évvel később Keresztes K. Sándor felajánlotta bársonyszékét a miniszterelnököknek, amin az kapva-kapott. A tisztesség úgy kívánta volna, hogy ekkor hangozzék el a kormányfő részéről, hogy hogyan ítélte meg Keresztes K. Sándor szerepét a vízlépcső kérdésében. Ez azonban nem történt meg, és nem csupán azért, mert ez idő tájt Antall Józsefet jobban bosszantották egy másik Keresztes Sándor (a vatikáni nagykövet) megjelent nyilatkozatai, hanem azért, mert a negatív indokoláshoz nem volt muníciója, a pozitív elismeréshez pedig nem volt bátorsága azok után, hogy utódjául a környezetvédelmi tárca élére, az ügyben ellentétes álláspontot képviselő, és az ügy ilyenén alakulásában szerepet játszó Gyurkó Jánost nevezte ki. Nem sikerült megállapítani Mádl Ferenc felelősségét sem. Pedig a tárca nélküli miniszter rejtélyes eltűnése az ügy közeléből épp az elterelés idején, feltétlenül indokolást, vagy magyarázatot igényelt volna. Ha nem volt felelős, miért nem folytatta, hiszen ettől a pillanattól vált valódi „nemzetközi jogi” ügyé, hiszen „tényállás” jött létre. Ha viszont felelős volt, akkor miért nem állt fel becsületesen, és mondta a magyar nép szemébe, hogy tévedtem, hibáztam. (Teleki Pál példáját már meg sem merem említeni.) De ha neki nem jutott eszébe, miért nem vonta le a miniszterelnök a szükséges konzekvenciákat. (Azaz, hogy levonta, pozitívan ítélte meg Mádl Ferenc vízlépcsőbeli tevékenységét, hiszen felelősebb beosztásba helyezte.) És itt már jogos szindrómáról beszélni, amely jól lehet a vízlépcső ügy kapcsán látszik legszembetűnőbbnek. De vajon ismerjük akár az elmúlt három év két-kétszeri pénzügyi, földműve-

lési és ipari tárca vezetői cseréjének okát. Nem tudjuk, hogy a végzetlen és a KGST összeomlásán kívül viselt-e felelősséget valaki a munkanélküliek számának alakulásáért, az 1992. évi költségvetési hiány menetközbeni megduplázódásáért stb.

Mi, akik itt és eképp éltük meg az elmúlt évtizedeket, mélyen beágyaztuk magunkba a politikai attitűdöket is. Ugyanakkor rendkívül veszélyes, ha a politikai hatalom is kényelmesen átveszi azt a politikai szokásjogot, amely szerint a hatalom bölcs, hibázni nem képes, tehát a felelősségvállalás szükségtelen. Miért veszélyes az, ha egy ilyen jelentős ügy kudarcánál nincs felelős? Nem csupán azért,

mert az a sommás vád érheti a hatalom gyakorlóit, hogy „ezek sem különbek az elvtársaknál”, és nemcsak azért, mert ezzel erősen megszorodik a felelősség nélkül hivatalos vállalkozók száma, hanem amennyiben a konkrét ügyben hazánkban mindenki ártatlan, akkor minden felelősség a másik oldalra hárul. És ez esetben könnyen járhat úgy Antal József miniszterelnök úr (vagy utódja), hogy a vízügyi, a környezetvédelmi, a nemzetközi jogi, majd a külügyi vonal után az ügyelnetán a honvédelmi tárca kell, hogy megbízza.

SZABÓ PÉTER

Híres cégek. Nevüket többmilliárd ember ismeri a világon. Mégis fontosnak tartják, hogy hírnevüket reklámtollakkal is erősítsék.

A rostirontól a golyósíronig, az öngyújtótól az elegáns Parkerig Ön is tetszése és igénye szerint választhat.

Mi két hét alatt elkészítjük az Ön reklámtollát!

Rendelés felvétel, felvilágosítás:

1054 BUDAPEST, V., Kálmán Imre u.21.
Telefon: 1-320-330

Vidéki címek:

SZOMBATHELY, Köztársaság tér 16.
GYŐR, Czuczor Gergely u.5.
GYŐR, Lajta u.34.
SZÉKESFEHÉRVÁR, Seregélyesi u.94.
SZÉKESFEHÉRVÁR, Kossuth u.7.
SZIGETVÁR, Rákóczi út 16.
TATABÁNYA, V. Kodály tér 9/b.
SALGÓTARJÁN, Pcskő Üzletház
SOPRON, Erzsébet út 3.
BALASSAGYARMAT, Teleki út 1.
DUNAÚJVÁROS, Vasmű út 21.
PÁPA, Közép u.9.
BUDAPEST, 1102 Állomás u.11.

Tel.: 94/312-286
Tel.: 96/318-592
Tel.: 96/313-254
Tel.: 22/327-043
Tel.: 22/311-904
Tel.: 70/312-853
Tel.: 34/335-171
Tel.: 32/314-887
Tel.: 99/313-295
Tel.: 35/310-164
Tel.: 25/312-277
Tel.: 1-270-271